

Väliarviointi

Pirkanmaan hyvinvointialueen tarkastuslautakunta
19.9.2023

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto.....	1
2	Aluehallituksen lausunnot vuoden 2022 arviointikertomuksista	1
3	Talouden toteutuminen	1
4	Tavoitteiden toteutuminen.....	7
5	Asiantuntijapalvelun hankinta	9
6	Psykiatria	15

1 Johdanto

Tarkastuslautakunta laatii kultakin vuodelta arviointikertomuksen, jossa se esittää arvionsa siitä, ovatko aluevaltuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet hyvinvointialueella ja hyvinvointialuekonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi tarkastuslautakunta voi antaa aluevaltuustolle muitakin tarpeellisia pitämiään selvityksiä arvioinnin tuloksista.

Kesäkuussa 2023 hyväksymänsä työohjelman mukaisesti tarkastuslautakunta on laatinut ensimmäistä vuosipuoliskoa koskevan väliarviointiraportin ja päättänyt antaa sen aluevaltuustolle tiedoksi. Väliarvioinnin kattava ajanjakso on pääosin sama kuin hallituksen käsittelemässä osavuosikatsauksessa 1–6/2023. Joiltain osin havaintojen pohjana on myös heinäkuun lopun tilanne.

Osa väliarviointiraportissa käsitellyistä arvioinneista jatkuu vielä syksyllä. Esimerkiksi Pirkanmaan psykiatrian ja mielenterveys- ja päihdepalveluiden kokonaisselvitykseen on tarkoitus vielä palata.

2 Aluehallituksen lausunnot vuoden 2022 arviointikertomuksista

Pirkanmaan aluevaltuusto on kokouksessaan 5.6.2023 käsitellyt sekä Pirkanmaan hyvinvointialueen että toimintansa päättäneen Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arviointikertomukset vuodelta 2022.

Aluehallituksen tulee antaa aluevaltuustolle lausunto toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aihetta. Aluehallitus on antanut kyseiset lausunnot kokouksessaan 21.8.2023 ja ne on käsitelty aluevaltuuston kokouksessa 4.9.2023.

Aluehallituksen raportissa vastataan mm. tarkastuslautakunnan havaintoihin koko kevään jatkuneisiin palkanmaksun ongelmiin. Syynä olivat hajanaiset tietojärjestelmät ja niiden väliset tiedonsiirto-ongelmat, tietojärjestelmävirheet, kunnista siirtyneiden henkilötietojen virheet ja puutteellisuudet ja se, ettei henkilöstöhallinnosta siirtynyt kunnista riittävästi henkilökuntaa. Ns. palkkanyrkin ja lisätöiden avulla tilanne saatiin loppukeväästä kuntoon. Vastineessa tehdään selkoa myös muista tietojärjestelmäongelmista ja niiden ratkaisemisesta.

3 Talouden toteutuminen

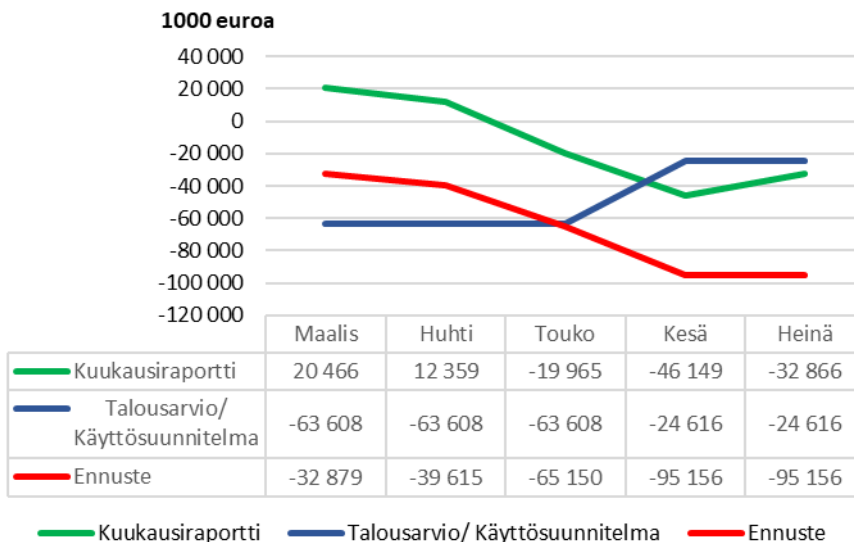
Pirkanmaan hyvinvointialueen tilikauden tuloksen on kesäkuun osavuosikatsauksessa ennustettu painuvan yli 95 miljoona euroa negatiiviseksi vuoden loppuun mennessä. Suurimpana syynä huonoon talouden tilaan ovat asiakaspalvelujen ostot, jotka ylittyvät ikäihmisten ja vammaisten palveluissa. Näissä asiakaspalveluostojen ennustetaan ylittävän talousarvion vuoden loppuun mennessä lähes 69 milj. eurolla.

Talousarvio laadittiin alun perin yli 65 milj. euroa negatiiviseksi. Tämä johtui siitä, että se tehtiin PSHP:n ja kuntien vuoden 2022 talousarvioiden pohjalta. Tiedossa oli, että kuntien ja PSHP:n sotebudjetit ovat yleensä ylittyneet. Valtio lupasi korjata tästä johtuvan vajeen. Valtiolta saatiinkin tätä varten ylimääräistä rahoitusta 62 milj. euroa, minkä perusteella aluevaltuusto teki talousarviomuutoksen kesäkuussa. Talousarviossa havaittiin muutakin korjattavaa, minkä vuoksi tulos koheni vain 39 milj. euroa.

Hyvinvointialueella on tehty talouden ja toiminnan kuukausiraportteja maaliskuusta alkaen. Niistä voidaan havaita, että tilikauden tulos on ollut koko ajan laskusuunnassa, lukuun ottamatta lomakuukausi heinäkuuta.

Talousarvio ja sitä tarkentava käyttösuunnitelma ovat molemmat sitovia varainkäytön ohjeita, joita tulee kaikessa toiminnassa noudattaa. Heinäkuun lopun tuloksen perusteella eroa talousarvioon on vain 8,3 milj. euroa, mutta tämä ei valitettavasti kerro taloustilanteen koko kuvaa. Koko vuoden ennuste on kymmeniä miljoonia euroja heinäkuun tilannetta heikompi. Aluehallituksen 11.9.2023 asettama säästötavoite on 42 milj. euroa, mikä kattaa vasta alle puolet ennustetusta vuoden 2023 alijäämästä.

Hyvinvointialueen talouden tasapainoa koskeva vaatimus on varsin tiukka. Taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään kahden vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Samassa määräajassa tulee kattaa myös talousarvion laadintavuonna tai sen jälkeen kertynyt alijäämä. Tämän vuoksi tulee varoa kerryttämistä taseen osoittamaa alijäämää liian suureksi, jottei alijäämän hoitaminen käy ylitsepääsemättömän vaikeaksi.

Tilikauden tulos kuukausittain vuonna 2023 toteuman, käyttösuunnitelman ja ennusteen mukaan.

3.1 Ikäihmisten ja vammaisten palvelujen asiakaspalvelujen ostot

Asiakaspalvelujen ostot ovat ylittyneet heinäkuun loppuun mennessä ikäihmisten ja vammaisten palveluissa sekä avopalveluissa. Ylitys on merkittävä vain ikäihmisten ja vammaisten palveluissa, yli 31 milj. euroa.

1000 euroa	Toteuma	Talous- arvio	Toteuma%	Kauden osuus vuoden TA:sta	Ylitys heinäkuun lopussa
Avopalvelut	-57 730	-96 675	60 %	-56 394	-1 336
Ikäihmisten ja vammaisten palvelut	-188 574	-270 003	70 %	-157 502	-31 072
Lasten, nuorten ja perheiden palvelut	-53 509	-94 596	57 %	-55 181	1 672
Sairaalapalvelut	-119 902	-208 891	57 %	-121 853	1 951

Asiakaspalvelujen ostot sote:n eri palvelulinjoilla tammi-heinäkuussa 2023.

Asiakaspalveluja ostetaan muilta hyvinvointialueilta ja muilta toimittajilta eli yrityksiltä ja järjestöiltä. Asiakaspalvelujen ostoihin luetaan myös perhehoidon palkkiot ja palvelusetelit. Ikäihmisten palveluissa ylitykset ovat koskeneet lähinnä ostoja yrityksiltä ja järjestöiltä, joilta merkittävin osa ostoista tehdään. Palveluseteleille varattua rahaa on jäänyt käyttämättä.

1000 euroa	Toteuma	Talous- arvio	Toteuma%	Kauden osuus vuoden TA:sta	Ylitys heinäkuun lopussa
As.palv. ostot muilta hyvinvointialueilta	-1 058	-2 654	40 %	-1 548	490
Asiakaspalvelujen ostot muilta	-173 044	-235 806	73 %	-137 554	-35 491
Perhehoidon palkkiot	-1 111	-1 341	83 %	-782	-329
Palvelusetelit	-13 361	-30 202	44 %	-17 618	4 257
YHTEENSÄ	-188 574	-270 003	70 %	-157 502	-31 072

Ikäihmisten asiakaspalvelujen ostot eri tileiltä tammi-heinäkuussa 2023.

Toimialueen tarkastelusta nähdään, että ylitys tulee pääosin ikäihmisten palveluista, joissa ylitys on lähes 22 milj. euroa.

1000 euroa	Toteuma	Talous- arvio	Toteuma%	Kauden osuus vuoden TA:sta	Ylitys heinäkuun lopussa
Ikäihmisten ja vammaisten yhteiset palvelut	-4 157	-4 893	89 %	-2 854	-1 303
Ikäihmisten palvelut	-125 201	-176 962	71 %	-103 228	-21 973
Vammaisten palvelut	-59 215	-88 149	67 %	-51 420	-7 795
YHTEENSÄ	-188 574	-270 004	70 %	-157 502	-31 072

Ikäihmisten ja vammaisten palvelujen asiakaspalvelujen ostot tammi-heinäkuussa 2023 toimialueittain.

Ikäihmisten ja vammaisten palveluissa asiakaspalveluja on hankittu tammi-heinäkuussa 503 ulkoiselta palveluntuottajalta, yhteensä vajaalla 189 milj. eurolla. Seuraavassa taulukossa on suurimmat ostot palveluntuottajittain.

Toimittaja	Summa €
Attendo Oy	16 531 396
Esperi Care Oy	10 915 218
Keiturin Sote	10 456 572
TampereMissio Palvelu Oy	8 530 547
Pirkanmaan Senioripalvelut Oy	7 590 000
IKIFIT OY	7 295 963
Validia Oy	7 278 720
Med Group Oy	6 374 488
KAKSI.NOLLA	5 425 162
Treili Oy	4 472 371

Ikäihmisten ja vammaisten palvelujen suurimmat asiakaspalvelujen tuottajat tammi-heinäkuussa 2023.

Osavuositarkastuksen yhteydessä on esitetty toimia talouden tasapainottamiseksi. Yhtenä toimena kartoitetaan mahdollisuutta päivittää ostopalvelusopimuksia ja palvelujen siirtämistä hyvinvointialueen omaksi toiminnaksi.

3.2 Vuokratyövoima, tilat ja henkilöstö

Talouden tasapainottamiseksi yhtenä keinona on esitetty myös vuokratyövoiman käytön suunnitelmallista vähentämistä. Vuokratyövoimaa ostettiin tammi-heinäkuussa 87 palveluntuottajalta yhteensä 21,8 milj. eurolla, kun tähän oli koko vuodeksi budjetoitu 9,7 milj. euroa. Vuokratyövoiman tarvetta on budjetointivaiheessa ollut vaikea ennakoida. Eniten vuokratyövoimaa on käytetty ikäihmisten palveluissa, 14,4 milj. euroa. Tästä kotona asumisen tukeen on käytetty 8,5 milj. euroa ja asumispalveluihin 5,9 milj. euroa. Kotona asumisen tuen palveluissa henkilöstömenot ovat toisaalta toteutuneet selvästi suunniteltua pienempinä.

1000 euroa	Toteuma	Talous- arvio	Toteuma%
Ikäihmisten ja vammaisten palvelut	-14 978	-4 893	306 %
Sairaalapalvelut	-3 404	-2 643	129 %
Avopalvelut	-2 461	-2 043	120 %
Lasten, nuorten ja perheiden palvelut	-801	-154	521 %
Tukipalvelut	-136	0	
YHTEENSÄ	-21 779	-9 733	224 %

Vuokratyövoiman ostot palvelulinjoittain tammi-heinäkuussa 2023.

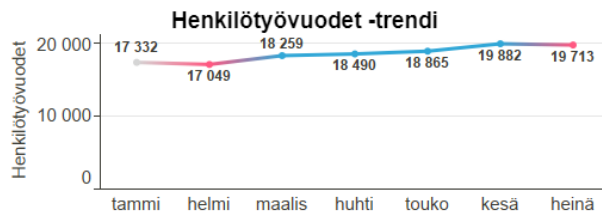
Sarastia Rekry Oy on vuokratyövoiman suurin välittäjä. Siltä ostettiin palvelua lähes 4,2 milj. eurolla. Sarastia Rekry on osa Sarastia konsernia. Pirkanmaan hyvinvointialue omistaa Sarastia Oy:tä 0,04 % ja se on Pirhan In house -yhtiö. Sarastialla on 285 omistajaa ja sen merkittävimmät omistajat ovat Porin ja Hämeenlinnan kaupungit.

Toimittaja	Summa €
Sarastia Rekry Oy	4 175 929
Alustapalvelu Sociala Oy	3 847 588
Hyvän Hoidon Palvelut Oy	2 406 545
Mehiläinen Terveyspalvelut Oy	1 354 720
Välitysklinikka Oy	877 464
Psykiatrikonsultaatiot Hilla Oy	850 495
Terveystalo Julkiset palvelut	798 027
Mesimarjasi Oy	769 915
MediPower Oy	627 830
Tähtihoiva Oy	519 249

Vuokratyövoiman suurimmat palveluntuottajat tammi-heinäkuussa 2023.

Talouden tasapainottamisen yhtenä keinona on vuokrattujen tilojen merkittävä vähentäminen. Toimitiloja on yhteensä 968 000 m². Pirhassa on tilaa jokaista pirkanmaalaista kohti 1,8 m². Pirha omistaa tiloista yli kolmanneksen eli 336 000 m². Pinta-alatiedot ovat huonealoja. Vuokratuista tiloista on noin 60 % vuokrattu kunnilta ja 40 % yksityisiltä. Pirhan rakennusten ja huoneistojen vuokranmenot olivat tammi-kesäkuussa lähes 60 milj. euroa, minkä tuplaaminen riittää talousarvioon varattuihin 121 milj. euroon. Kiinteistöhoitoon on talousarviossa varauduttu 4,3 milj. eurolla.

Taloutta aiotaan tasapainottaa kohdentamalla henkilöstön käyttöä nykyistä tarkemmin. Noin 500 työntekijän vähentäminen ei tilastollisesti vaikuta paljolta. Jos Pirhassa olisi koko vuosi tehty töitä sillä työntekijämäärällä, mitä oli töissä tammikuussa, henkilötyövuosia olisi kertynyt 17 332. Kesäkuun työntekijämäärällä henkilötyövuosia kertyisi 19 882. Henkilötyövuosien lisäys tammi-kesäkuussa on 2 550 henkilötyövuotta.

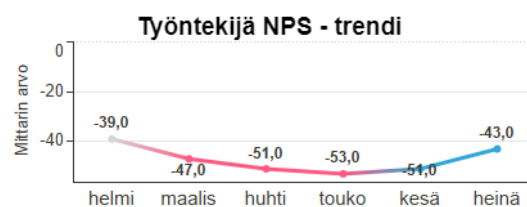
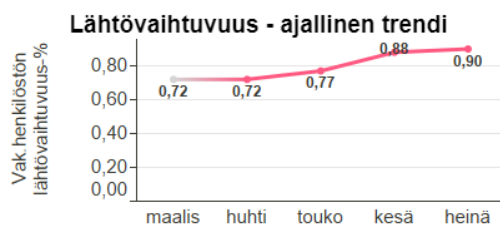

Kuntarekryn raportin mukaan Pirhaan oli tammi-kesäkuun aikana 2023 palkattu 1 599 henkilöä. On huomattava, että mahdolliset suoratäytöt ja esim. määräaikaisuuksien jatkojen kautta palkatut eivät näy tässä tilastossa. Ammattinimikkeitä Kuntarekryn kautta tulleille oli yli 200 erilaista. Seuraavassa on ryhmittely suurimmista rekrytoinneista.

Sairaanhoitaja	574
Lähihoitaja	201
Sosiaalityö	179
Hoiva-avustaja	177
Sihteeri	93
Psykologi, terapeutti	68
Lääkäri	65
<u>Pelastuspalvelut</u>	<u>22</u>
Yhteensä	1 379

Kuntarekryn raportilta saadut tiedot rekrytoiduista tammi-kesäkuulta 2023 käytetyimpien nimikkeiden tai toimialan mukaan.

Vakituisen henkilöstön lähtövaihtuvuus on hieman lisääntynyt. Henkilöstön vähäinen into suositella omaa työnantajaansa on kääntynyt nousuun. Molempia trendejä viranhaltijajohdon on mahdollista seurata ns. johdon työpöydältä.

Tarkastuslautakunnan arviointi talouden toteutumisesta

Aluehallituksen päättämä 42 miljoonan euron säästötavoite on talouden näkökulmasta perusteltu, varsinkin kun ottaa huomioon sen, että kuluvalta vuodelta arvioidaan kertyvän alijäämää 95 miljoonaa euroa. Taloutta on kuitenkin perusteltua tarkastella myös toiminnan ja sen tulosten näkökulmasta.

Tilannetta entisestään vaikeuttaa se, että pääosa suunnitelluista säästötoimista, joiden yksityiskohdista ei ole vielä tietoa, alkavat vaikuttaa vasta ensi vuonna.

Osana säästötoimia on päätetty aloittaa yhteistoimintaneuvottelut, joiden tarkoituksena on saada aikaan vuositasolla pysyvä kustannusten alenema vuodesta 2024 alkaen. 500 henkilötyövuoden vähennystavoitetta voi pitää realistisena, kun sen suhteuttaa hyvinvointialueen henkilökunnan määrään ja 2 550 henkilötyövuoden lisäykseen tammi-kesäkuun välisenä aikana.

Tarkastuslautakunta toivoo, että jo loppuvuonna 2023 suhtauduttaisiin kriittisesti kaikkiin harkinnanvaraisiin menoihin ja henkilöstölisäyksiin sekä hyödynnettäisiin henkilöstön ns. luonnollista poistumaa silloin, kun se on tehtävien hoidon kannalta mahdollista.

Vuoden 2023 talousarviossa on vielä toukokuussa tehtyjen muutosten jälkeen menojen kohdentamisessa vielä pieniä epätarkkuuksia. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä sitä, että talousarvio olisi mahdollisimman tarkka ja realistinen, jotta sillä olisi mahdollisimman hyvä talouden ja toiminnan ohjausvaikutus. Talousarvion mahdollisista epätarkkuuksista huolimatta tulee kaikessa varainkäytössä noudattaa säästäväisyyttä.

4 Tavoitteiden toteutuminen

Pirkanmaan hyvinvointialue on asettanut vuodelle 2023 sekä toiminnallisia tavoitteita että järjestämiseen liittyviä tavoitteita. Tarkastuslautakunta tarkastelee järjestämiseen liittyviä tavoitteita vasta vuoden 2023 arviointikertomuksessa, sillä useat näistä tavoitteista ja mittareista koskevat koko vuonna saavutettua toimintaa.

Toiminnallisia tavoitteita oli asetettu tehtävälueille ja sote-palveluissa myös palvelulinjoille. Seuraavassa tavoitteet on jaettu kolmeen ryhmään: 1) tavoite on raportoitu toteutuneeksi tai annettu positiivinen arvio tavoitteen toteutumisesta, 2) toteutumattomat tavoitteet ja 3) tavoitteet, joita ei voida arvioida, koska mittaritietoa ei ole saatavilla. Tavoitteet on raportoitu pääosin ensimmäiseen luokkaan.

Tehtäväalue / palvelulinja	Toteutuneet tavoitteet
Integraatio	Terveysportin käyttö on lisääntynyt Hyte-suunnitelmien laadinta on käynnistetty Digitaalisen elintapaohjauksen rakentaminen on aloitettu Yhdyspintatyön rakenteet on luotu kumppanuussopimuksella
Avopalvelut	OmaOlon käyttö on lisääntynyt Hoidon saatavuus toteutuu Monialaisen tiimityön mallin käyttöönotto on aloitettu
Sairaalapalvelut	Sairauspoissaolot ovat vähentyneet Ennakoimattomat hoitajaksot ovat vähentyneet Prosessijohtamisen mallin valmistelu on käynnistetty Tiedejulkaisujen määrä on kasvanut Toiminnan kustannukset pysyvät talousarviossa (ylitys 3,8 M€)
Lapset ja nuoret	Täyttämättömiä virkoja on 40 % vähemmän (suunta lupaava) Laatukäsikirja on julkaistu Lähteet nuorisopsykiatrilta vähenevät
Ikäihmiset ja vammaiset	Tiedot henkilöstön lähtövaihtuvuudesta saadaan palvelulinjoittain Lähteneiden henkilöiden määrä on vähentynyt (vrt. ed. kuukauteen) Ydinasiakasprosesseista on kuvattu 65 % (suunta lupaava) RAI-arviointityökalun käyttö kotihoidon asiakkaiden luokittelussa toteutuu
Pelastuspalvelut	Turvallisuuskoulutuksiin on osallistunut 30 000 henkilöä (suunta lupaava) Turvallisuusviestintävideoiden tuotanto on käynnistynyt Pelastusasopäätöksen mukaiset keskimääräiset tavoiteajat saavutettiin
Tukipalvelut	ICT-palveluista 95 % on siirretty (suunta lupaava) Omavalvontayksikön toiminta on käynnistynyt (lakisääteinen) Sosiaalitoimen tietojärjestelmä on kilpailutettu Potilastietojärjestelmän hankinnan valmistelu on käynnistetty
Strateginen ohjaus	Järjestämisvastuu on siirtynyt turvallisesti Strategian toimeenpano-ohjelma on hyväksytty ennen maaliskuuta Toimeenpano-ohjelma on otettu käyttöön ennen maaliskuuta

Pirhan toteutuneiksi ilmoitetut toiminnalliset tavoitteet tammi-kesäkuun osavuosikatsauksessa 2023.

Edellä värikorostettuja tavoitteita on kommentoitu seuraavasti. Avopalvelut raportoi hoidon saatavuuden toteutuvan 14 vuorokaudessa 72 % käynneistä. Perusterveydenhuollon hoitotakuu hoidon

saatavuudesta kiristyy kolmesta kuukaudesta 14 vuorokauteen 1.9. lähtien. Hoidon saatavuuden aikaraja kiristyy niin merkittävästi, että tavoitteen saavuttamista ei voi tässä vaiheessa arvioida. Suun terveydenhuollossa hoidon saatavuus kiristyy kuudesta kuukaudesta neljään kuukauteen. THL ei vielä ole pystynyt tuottamaan tietoja hoidon saatavuudesta neljässä kuukaudessa.

Ikäihmisten ja vammaisten palvelujen tavoite lähtövaihtuvuuden mittaamisesta on tärkeä, mutta se sopisi paremmin koko organisaation tasolle. Lähtövaihtuvuuden mittaaminen toukokuun ja huhtikuun välillä ei anna kuvaa ensimmäisen vuosipuoliskon toiminnasta. RAI-arvioinnissa tavoitteena on, että mahdollisimman suuri osuus asiakkaista on arvioinnin piirissä. Tavoitetasoa ei ole määritelty, mutta tavoite on silti ilmoitettu toteutuneeksi.

Sairaalapalvelut on pysynyt kokoonsa nähden hyvin budjetissaan. Kun ylitys on maltilliset 3,8 milj. euroa, pohdittavaksi jää, voidaanko tavoitetta pitää saavuttuna. Tavoitetaso olisi hyvä määritellä.

Oma- ja valvonnan toteuttaminen on hyvinvointialueiden lakisääteinen tehtävä. Tavoitteena tämä ei ole kovin haasteellinen, koska se on toteutettava joka tapauksessa.

Osa tavoitteista on arvioitu +-merkillä toteutuviksi, kun tavoitteen toteutuminen voidaan lopullisesti mitata vasta vuoden lopussa. Tilanne kesken vuotta on suuntaa antava eikä tavoitetta vielä voi arvioida toteutuvaksi. Esim. ICT-palveluissa työasemien siirroissa kuntien järjestelmistä Pirhan järjestelmiin ollaan myöhässä ja ns. roll-out-toimintoa moni odottaa edelleen.

Toteutumattomaksi raportoituja toiminnallisia tavoitteita ei ollut monta, mutta niistä puolet koskivat henkilöstöä.

Toteutumattomat tavoitteet

Avopalvelujen haussa olleiden tehtävien täyttöprosentti alitti tavoitetason
Avopalvelujen työilmapiirimittauksen tulos ei kehittynyt myönteisesti
Sairaalapalvelujen työntekijäkokemus alitti tavoitetason
Sairaalapalveluissa läheteet lasten psykiatrialle kasvoivat
Ensihoidon tavoiteaikoja ei kaikilta osin saavutettu
Ensihoidon palvelut eivät toteutuneet yhdenvertaisina

Pirhan toteutumattomiksi arvioidut toiminnalliset tavoitteet tammi-kesäkuun osavuositarkastuksessa 2023.

Viimeisenä luokkana ovat tavoitteet, joita ei voitu arvioida, koska kyseisistä asioista ei ollut toistaiseksi tietoja saatavissa. Nämä ongelmat ratkennevat vuoden loppuun mennessä.

Ei voida arvioida/ Ei saada tietoja

Avohilmon tiedot etäasioinnista
Tiedot suun terveydenhuollon hoitoon pääsystä 4 kk:n sisällä
Tiedot kiireellisistä sijoituksista
RAI-arviointityökalun käyttö ikäihmisten asumispalveluissa

Pirhan ne toiminnalliset tavoitteet, joita ei voitu arvioida, tammi-kesäkuun osavuositarkastuksessa 2023.

Pirkanmaan hyvinvointialueen investoinneissa toteuma alittuu. Investointeja oli budjetoitu 96,2 milj. euroa vuodelle 2023. Niistä on ensimmäisellä vuosipuoliskolla toteutunut 20 % ja ennuste vuoden loppuun on 72 milj. euroa. Rakentamisessa kaavoitusprosessit ovat haastaneet aikataulutusta.

Tarkastuslautakunnan arviointi tavoitteiden toteutumisesta

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä sitä, että Pirhalle on kovin sumuisessa lähtötilanteessa saatu laadittua tavoitteet. Hyvää on sekin, että valtaosa niistä näyttää puolivuotistarkastelussa toteutuvan, vaikka joistakin lautakunta on eri mieltä. Pirhan toiminnan alkuvaiheessa on lukuisia tavoitteita, joissa edellytetään toiminnan käynnistymistä tai aloittamista.

Monille tavoitteille oli asetettu tavoitetasoja. Tarkastuslautakunta suosittelee, että näihin kiinnitetään erityistä huomiota. Kun tavoitellaan jonkin asian lisääntymistä, on vaikea tietää, mikä on riittävä tavoitteen saavuttamiseksi. Olisi hyvä, jos eri mittareille asetettaisiin eri tavoitteet. Kun samalla tavoitteella on useita mittareita, tavoitteen saavuttaminen jää usein +/- -tilanteeseen. Selkeä raportointi palvelee lukijaa ja tukee paremmin tiedolla johtamista. Edelleen olisi suotavaa, jos tavoitteiden raportoinnissa olisi oma merkintätapansa tilanteelle, jossa tavoitetta ei voida esim. tiedon puutteen vuoksi arvioida. Nyt tämä oli ilmaistu edellä jo käytetyllä +/- -merkinnällä.

5 Asiantuntijapalvelun hankinta

Pirkanmaan hyvinvointialue hankkii oman työn tueksi monenlaisia asiantuntijapalveluja. Tässä on tarkasteltu Pirhan toiminnan ensimmäisen vuosipuoliskon asiantuntijapalvelujen ostoja pääosin tileiltä lakiasiainpalvelut, konsultointipalvelut ja muut asiantuntijapalvelut. Palveluja hankittiin yli 60 eri yritykseltä, joiltakin monia eri palveluja. Tarkastelluissa palveluissa valtaosa oli kansallista kilpailuttamisrajaa pienempiä eli alle 60 000 euron hankintoja.

Ensisijaisena tietolähteenä on ollut taloushallinnon ostolaskujärjestelmä. Lisäksi on etsitty laskuihin liittyviä päätöksiä viranhaltijapäätöksistä ja sopimuksia asianhallintajärjestelmä Pirrestä. Kaikkiaan 45 hankintaan löytyi 20 sopimusta. Hankintaohjeen mukaan kaikista palveluhankinnoista tulisi tehdä sopimus.

Työnohjauspalvelu on jätetty tarkastelusta pois. Työnohjauspalvelut on kilpailutettu huhtikuussa dynaamisella hankintamenettelyllä. Tässä menettelyssä tarjoajat jättävät osallistumishakemuksen ja kaikki osallistumispyynnön soveltuvuus- ja vähimmäisvaatimukset täyttävät tarjoajat valitaan mukaan. Tilaaaja julkaisee tarpeen mukaan tarjouspyyntöjä, joihin vain hyväksytyt palveluntuottajat voi jättää tarjouksen.

Seuraavassa Pirhan asiantuntijapalvelujen hankintaa ensimmäisen puolen vuoden ajalta on tarkasteltu ryhmittelemällä hankinnat niiden sisällön mukaan. Hintatiedot on otettu pääosin laskuista ja tarkastusta yksinkertaistavista syistä ne sisältävät arvonlisäveron. Taulukoihin on otettu mukaan yli 15 000 euron hankinnat.

5.1 Lakiasiainpalvelut

Lakiasiainpalveluja hankittiin 11 eri yritykseltä. Lakiasiainpalveluissa on kyse yleensä erityisen palvelun hankinnasta, jonka kilpailuttamisen kynnyisarvo on 300 000 euroa. Vain yhden hankinnan arviointiin ylittävän kansallisen 60 000 euron hankintarajan ja se koski provisiopohjalta hankittavaa kiinteistöverotuksen oikeellisuuden varmistamista. Toiseksi merkittävin hankinta koski tutkimuspalvelujen lakipalveluja.

Yrityksiltä hankittua lakipalvelua tarvittiin myös mm. TAYS uudistamisohjelmaan, ulkoistettuihin sote-sopimuksiin, lastensuojeluun, lääkehankintoihin, käyttöoikeussopimuksiin, lainsäädännön soveltamiseen vammaispalveluissa sekä kiinteistö- ja tilahallinnan oikaisuvaatimukseen. Palvelua oli hankittu myös yritykseltä, joka toimii henkilöstövuokrauksen periaattein ja etsii kuhunkin asiaan tarvittavan lakiasiantuntijan.

Pirhan palveluksessa työskentelee lakiasioiden parissa seitsemän juristia, jotka ovat erikoistuneet sote-asioihin, hallintoon tai sopimus- ja hankinta-asioihin. Sopimus- ja hankinta-asioissa auttaa kolme juristia.

Lakiasianpalvelut	Summa brutto €	Aihe
KPMG Oy (max hinta-arvio)	105 400	Kiinteistöverotuksen oikeellisuuden varmistaminen
KPMG Oy	34 714	Tutkimuspalvelujen lakipalveluja
Kalliolaw asianajotoimisto Oy	29 518	TAYS uudistamisohjelmaan liittyvät juridiset palvelut
Asianajotoimisto Socrates Oy	18 154	Konsultointi ulkoistetuista sote-sopimuksista

5.2 Kiinteähintaiset palvelut

Pirha on liittynyt Hyvinvointialueyhtiö Oy:n (Hyvil) osakkaaksi 20 000 euron pääomasijoituksella. Hyvilin vuosijäsenmaksu on 261 629 euroa. Hyvil on hyvinvointialueiden yhteinen palveluyhtiö, joka tarjoaa sote-muutostukea, neuvontaa, lainsäädäntötyöhön vaikuttamista ja verkostoja.

Maakuntien tilakeskus Oy on hyvinvointialueiden lakisääteinen toimitila- ja kiinteistöhallinnon osaamiskeskus. Se ylläpitää hyvinvointialueiden yhteistä tilatietojärjestelmää ja tekee selvityksiä hyvinvointialueiden toimitilojen investointipäätöksistä ja niiden vaikutuksista. Tilakeskuksen vuosimaksu on 491 927 euroa.

TAYS Kehitysyhtiö Oy on toiminut Etelä-Pohjanmaan, Kanta-Hämeen ja Pirkanmaan sairaanhoitopiirien yhteisenä kehitysyhtiönä, joka on kehittänyt näiden yhteistyötä asiakaslähtöisyydessä, hankinnoissa, koulutuksessa ja opetuksessa. Yhtiön vuosimaksu vuodelle 2023 on 634 573 euroa. Aluevaltuusto päätti 4.9.2023 yhtiön lakkauttamisesta.

FCG Finnish Consulting Group Oy:ltä (FCG) ostetaan rekrytointin ohjelmisto- ja asiantuntijapalvelua (Kuntarekry) ja perehdytyspalvelua (Intro), jota ollaan Pirhassa ottamassa käyttöön. Kuntarekryn vuosimaksu on 230 640 euroa ja Intron 116 064 euroa. FCG:ltä hankintaan myös tuotteistuksen avuksi NordDRG-palvelua hintaan 73 611 euroa.

Kiinteähintaiset palvelut	Summa brutto €	Aihe
TAYS Kehitysyhtiö Oy	634 573	Vuosimaksu
Maakuntien tilakeskus Oy	491 927	Vuosimaksu
Hyvil Oy	261 629	Vuosimaksu
FCG Finnish Consulting Group Oy	230 640	Vuosimaksu, Kuntarekry-palvelu
FCG Finnish Consulting Group Oy	116 064	Vuosimaksu, Intro perehdytyspalvelu
FCG Finnish Consulting Group Oy	73 611	Vuosimaksu, NordDRG

5.3 Selvitykset, ohjelmat, tuki

Erilaisia selvityksiä, ohjelmien laatimista ja tukea niiden laadintaan sekä muuta kehittämistukea voidaan pitää varsinaisina konsulttitöinä. Pääosin nämä oli kirjattu muiden asiantuntijapalvelujen osaksi, ei konsulttipalveluihin.

Hyvinvointialueen strategian tekemiseen ja toimeenpanoon on ostettu asiantuntijapalveluja useilta yrityksiltä, yhteensä 262 735 € (sis. alv). Pirhan toiminnan valmisteluvuonna strategiadokumenttien valmistamista ja tuottamista on ostettu Istekki Oy:n ja NHG Finland Oy:n (NHG) yhteistyönä. Vuonna 2023 Pirha on hankkinut Istekin ja NHG:n yhteistyönä strategian toimeenpanon konsultointia ja henkilöstöohjelman laatimisen konsultointia ja tukea. NHG:ltä on ostettu myös palveluverkkoselvityksen tukea ja toimeenpano-ohjelman muutosjohtamisen tukea. Lisäksi kahdelta muulta yritykseltä ostettiin strategian toimeenpano-ohjelman valmistelun tukea ja viestintäyritykseltä tukea strategian viestintään.

Kesäkuun lopussa päätettiin hankkia strategian toimeenpano-ohjelman muutosjohtamisen tukea yhteensä 635 700 eurolla (ei sis. alv) viidelle osa-alueelle kolmelta eri yritykseltä. Kilpailutuksessa on hyödynnetty Hansel Oy:n konsulttipalveluista tekemää dynaamista hankintaa vuosille 2021–2025. Hansel Oy on julkishallinnon yhteishankintayksikkö, jonka omistavat valtio ja Suomen Kuntaliitto. Hankinnan aiheina olivat ikääntyneiden lyhytaikaishoidon kehittäminen, tuotantotapa-analyysit ja hankintatoimen konsultointi, strategian toimeenpano-ohjelma ja palveluiden verkosto, elintapatarjotin sekä strategian toimeenpanon toteutuksen tuki. Valituiksi palveluntuottajiksi tulivat NHG Finland Oy, Deloitte Consulting Oy ja Futurice Oy.

Psykiatrian sekä mielenterveyspalvelujen kehitystehtävä annettiin kahdelle eri yritykselle. FCG:ltä hankittiin tukea valiokuntatyöskentelyn kehittämiseen. Tästä oli saatavilla myös loppuraportti. Henkilöstölle tehtävä kulttuuritutkimus päätettiin ostaa kesäkuussa.

Hankintapalveluihin oli hankittu ostokulujen yhdistämispalvelua ja lasten ja nuorten palveluihin tukea johtoryhmän työskentelyyn. Vähäisempiä hankintoja olivat Pirhan osallistuminen yhtenä kuudesta toimijasta Pirkanmaan alueen EU-toiminnan sidosryhmätutkimukseen, edunvalvonnan tuen hankinta Pirkanmaan liitolta sekä aluehallituksen rooli ja työskentely -seminaarin suunnittelu ja fasilitointi. Kesäkuussa päätettiin hankkia muutosvalmennusta viideltä eri yritykseltä hintaan 250 000 euroa + alv.

Tämän otsikon hankintoihin löytyivät muista poiketen kaikki päätökset ja sopimushallintajärjestelmästä löytyviä sopimuksiakin oli tehty kymmenen. Heinäkuussa Hilmassa julkaistiin tarjouspyyntö Pirhan organisaatiokulttuurin kehittämisestä palveluna. Hankinta liittyy strategian toteuttamiseen. Hankinnan hinta on 250 000 euroa + alv.

Selvitykset, ohjelmat, tuki	Summa brutto €	Aihe
Istekki Oy / NHG Finland Oy (päättös v. 2022)	49 476	Strategiadokumenttien valmistaminen ja tuottaminen
Istekki Oy	27 796	Strategiadokumenttien valmistaminen ja tuottaminen
Fimdec Oy	29 760	Strategian toimeenpano-ohjelman valmistelun tuki
Markku Pekurinen (M&M Sote-asiantuntijat)	29 760	Strategian toimeenpano-ohjelman valmistelun tuki
NHG Finland Oy	26 040	Palveluverkko- ja toimitilaselvityksen tuki
Carole Strategies Oy	45 839	Strategian presentaatio ja sen viestintä, työpaja ja esite
NHG Finland Oy	54 064	Strategian toimeenpano-ohjelman muutosjohtamisen tuki
NHG Finland Oy	340 535	Strategian toimeenpano-ohjelma ja palveluiden verkosto
NHG Finland Oy	131 130	Elintapatarjotin
Futurice Oy	124 155	Strategian toimeenpanon toteutuksen tuki
Deloitte Consulting Oy	120 900	Tuotantotapa-analyysit ja hankintatoimen konsultointi
NHG Finland Oy	71 548	Ikääntyneiden lyhytaikaishoidon kehittäminen
Public Value Oy	73 656	Psykiatrian sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujen selvitys
Eazy Flow Oy	73 036	Kulttuuritutkimus henkilöstölle
Konsultointi Jouko Lönnqvist	39 060	Psykiatrian sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujen selvitys
FCG Finnish Consulting Group Oy	25 842	Valiokuntatyöskentelyn kehittämisen tuki
Leader's Beacon Group	21 782	Hankinnan asiantuntijapalvelu, ostokulujen yhdistäminen
Valmennustrio Oy	25 420	Johtoryhmätyön kehittäminen lasten ja nuorten palveluissa
5 eri yritystä	310 000	Muutosvalmennus

5.4 Palvelujen kehittäminen

PIRSote-hankkeessa suun terveydenhuollon vertaiskehittämispalvelua tuottaa NHG Finland Oy. Hankkeessa olivat mukana ennen Pirhaa Kangasala, Nokia ja Tampere. Palvelun hinta-arvio on 135 000 euroa. NHG Finland Oy:ltä on ostettu palvelua myös ikäihmisten asumispalvelujen laatu- ja vaikuttamismittariston kehittämiseen sekä neurokirurgian vertaiskehittämiseen

Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta hankitaan ikäihmisten palveluihin liittyvää RAI-vertailukehittämistä, 80 000 euroa + alv vuodessa. Lastentautien vastualueen toimintaa kehittää ja tukee Uudenmaan lääkäripalvelut Oy vuosina 2023–2024 arviolta 74 000 eurolla. Vähäisempiä hankintoja on tehty perhekeskuksen käynnistämisen fasilitointiin ja verkoston seurannan suunnitteluun sekä kuntoutuksen ja sosiaalisen tuen palvelujen konsultointiin.

5.5 Rakentaminen, kiinteistöt

Rakentamisessa suurin yksittäinen asiantuntijapalveluhankinta on rakennuttamiskonsultointi ja rakennuskohteiden valvonta puitejärjestelyinä, jonka kahden vuoden hankinnan on arvioitu maksavan 3 milj. euroa. Puitesopimukseen on valittu seitsemän toimittajaa.

TAYS uudisrakentamisohjelmaan oli hankittu Delfoi Oy:ltä vuodeosastojen palveluverkkoanalyysi, 205 096 euroa. Analyysin tulokset olivat saatavilla aluehallituksen kokousliitteessä osana työryhmän raporttia.

Asiantuntijapalvelujen tililtä oli hankittu myös energiahankinnan asiantuntijuutta, projektikonsultointia, kiinteistöteknisen hallinnan asiantuntijapalveluja ja ympäristökonsultointia Pikonlinnaan. Kaikki hankinnat alittivat toistaiseksi selvästi kansallisen kilpailuttamisrajan.

5.6 Tietotekniikka

Tietotekniikkaan liittyvät laskut kirjataan pääosin ict-palvelujen tilille. Istekki Oy on näiden pääasiallinen tuottaja ja siltä Pirha osti palveluja ensimmäisellä vuosipuoliskolla yli 64 milj. eurolla (sis. alv). Asiantuntijapalveluihin laskuista oli kirjattu tiettyä asiantuntija- ja projektinhallintatyötä, kuten ICT-muutosohjelma, asukkaan digipalvelut, tiedonhallintamallin koostaminen ja tietohallinnon muutostyö. Istekiltä tilattiin myös extranet-palvelun selvitystyö.

Muilta palveluntuottajilta ostettiin mm. sosiaalihuollon tietojärjestelmän hanketyö, Digiklinikkakonseptin vaatimukset ja määrittely, työelämän laadun QWL-kysely, Cloudian sopimus- ja toimittajahallinnan projekti ja eNPS-mittaaminen.

Tietotekniikka	Summa brutto €	Aihe
Istekki Oy	436 781	ICT-muutosohjelma (asiantuntijatyö, projektinhallinta)
Istekki Oy	62 343	Asukkaan digipalvelut
Istekki Oy	58 763	Tietohallinnon muutosohjelma
Deloitte Consulting Oy	49 600	Sosiaalihuollon tietojärjestelmän hanketyö
Istekki Oy	47 520	Tiedonhallintamallin koostaminen
Sofigate Oy	45 620	Digiklinikkakonseptin vaatimukset ja määrittely
Mcompetence Oy	43 140	Työelämän laadun QWL kertakyselyn toteutus ja perehdytys
Cloudia Oy	15 996	Cloudia sopimus- ja toimittajahallinnan toteuttamisen projekti
Roidu Oy	15 500	eNPS-mittaamisen toteutus ja kokonaisuus

5.7 Muut hankinnat

Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselle maksetaan Arkeen Voimaa -toiminnan koordinoimista. Riskienhallinta ostaa vakuutusmeklaripalveluja vakuutusten hallintaan Justia Oy:ltä. Asiantuntijapalveluihin oli kirjattu rekrytointiin liittyviä palveluja viideltä yritykseltä. Myös viestintä oli hankkinut asiantuntijapalveluja viideltä yritykseltä. Merkittävin hankinta kohdistui strategian presentaatioon, joka on käsitelty aiemmin strategiaan liittyvien hankintojen yhteydessä.

Vähäisempiä muita asiantuntijapalvelujen ostoja olivat kansallisen tason poliittisen ympäristön analyysi, valtion tutkimusrahoitukseen liittyvä konsultaatio, Suomen Akatemian monitorointipalvelu laadun seuraamiseksi sekä sisällöntuotantoa, videostriimausta ja kahden näyttelijän puheenvuoroa koskevat hankinnat.

Muut	Summa brutto €	Aihe
Vasso Oy Ab	29 539	Arkeen voimaa -toiminnan koordinointi
Mediapu Oy	23 436	Lääkäreirekrytointi
Sabana Oy	22 196	Rekrytointipalvelut
Justia Oy	12 760	Vakuutusmeklaripalvelu
Kuutiomedia Oy	12 256	Videostriimausta

5.8 Hankintaohje ja pienhankinnat

Pirhan hankintaohjeessa kerrotaan toimintatavat myös ns. pienhankintoihin eli kansallisen kynnyksarvon, 60 000 euroa, alittaviin hankintoihin. Käyttötalouden palvelujen hankinnassa ns. pienkilpailuttamisraja on 15 000 euroa. Hankinnat, jotka ovat arvoltaan 15 000–60 000 euroa kilpailutetaan kevyesti ja niistä tehdään viranhaltijan hankintapäätös. Hankintaohjeessa on kuvattu, miten kevytkilpailuttaminen toteutetaan. Mikäli hankinta päätetään jättää kilpailuttamatta, perustelut on kirjattava hankintapäätökseen. Perusteluna voi olla kilpailuttamisesta aiheutuva suuri hallinnollinen panos suhteessa hyötyyn, poikkeuksellinen kiire tai se, että hintatasosta on muutoin varmistuttu.

Hankintaohjeen mukaan kilpailutusrajan ylittävistä pienhankinnasta (15 000 euroa) laaditaan sopimus. Lisäksi sopimus laaditaan aina, kun hankinta koskee palvelua.

Alle 15 000 euron palveluhankinnan dokumentoi Pirheen hankintaoikeuden omaava viranhaltija tai työntekijä. Dokumentointiin voi käyttää muistiota tai tarjous- ja tilausasiakirjoja. Myös näissä hankinnoissa tulee selvittää hintatasoa esimerkiksi puhelin- tai sähköpostitiedusteluin.

5.9 Havaintoja

Hankintojen tarkastelu on vaikeaa, koska hankintaan liittyviä tietoja on eri järjestelmissä eikä tiedoilla välttämättä ole yhteistä nimittäjää, mikä vaikeuttaa hankintojen valvontaa. Pirhalla ei ole erillistä ja kattavaa sopimustenhallintajärjestelmää. Hankintatoimen ja sopimustoimen sisäistä valvontaa voidaan nykyisilläänkin järjestelmillä parantaa lisäämällä yhteyksiä eri tietojärjestelmien välille. Esimerkiksi ostolaskun tarkastuksen yhteydessä ostolaskujärjestelmään voi lisätä tiedon hankintapäätöksestä ja sopimuksesta

Toinen havainto on se, että hankintaohjetta noudatetaan puutteellisesti. Pienhankintarajan ylittäviin hankintoihin ei aina löydy päätöstä eikä näissä hankinnoissa juurikaan tehdä ns. kevytkilpailutusta, saati että suorahankinnat perusteltaisiin.

Kolmas havainto on se, että asiantuntijoilta tilatut selvitykset jäävät dokumentoimatta eli niitä ei ole missään saatavilla. Raportit selvityksistä päätyvät useimmiten viranhaltijoiden omiin arkistoihin. Tarkastelluista selvityksistä toimielinten pöytäkirjan liitteenä oli saatavilla valiokuntatyöskentelyn kehittämisen loppuraportti ja vuodeosastojen palveluverkkoanalyysi. Hyvä käytäntö olisi, että tilatusta selvitystyöstä maksetaan 2/3 osaa selvitystyön aikana ja 1/3 valmiin raportin palauttamisen jälkeen.

Neljäs havainto on, että konsultteja on tarvittu lähes kaikkeen toiminnan kehittämiseen. Asiantuntijapalvelujen tarpeellisuutta on mahdoton ulkopuolisen arvioida. Päivystyselvytykset on tehty omana työnä.

Viides havainto on, että konsultointi maksaa. Pirhan strategian laadintaan ja toimeenpanoon oli hankittu ensimmäisellä vuosipuoliskolla asiantuntijapalveluja 262 735 eurolla viideltä eri toimijalta (Istekki Oy, NHG Finland Oy, Fimdec Oy, M&M Sote-asiantuntijat ja Carole Strategies Oy). Kesäkuussa tehdyn päätöksen mukaan strategian toimeenpano-ohjelman muutosjohtamisen tukeen hankitaan viidelle eri osa-alueelle kolmelta yritykseltä asiantuntijapalveluja 635 700 eurolla (ei sis. alv). Lisäksi päätökset on tehty muutosvalmennuksesta ja organisaatiokulttuurin kehittämisestä, yhteensä 500 000 euroa (ei sis. alv).

Tarkastuslautakunnan arviointi asiantuntijapalvelujen hankinnasta

Tarkastuslautakunta tekee havainnon, että Pirhan toiminnan alkuvaiheessa on tukeuduttu huomattavan paljon ulkopuoliseen asiantuntemukseen. Konsulteilta saadaan lisäresurssia kehittämiseen nopeasti ja joustavasti. Tietyille asiantuntemuksen aloille erikoistuneet konsultit tuovat ulkopuolista näkemystä ja uusia näkökulmia. Heidän on mahdollista tarkastella toimintaa objektiivisesti. Hajanaisen tiedon kokoamiseen toiminnan alkuvaikeuksien keskellä eivät omat resurssit olisi riittäneet. Konsulteilta on voitu myös oppia menetelmiä, joita on mahdollista hyödyntää jatkossa.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että ulkopuolisten asiantuntijoiden osallistuminen asiakirjojen ja selvitysten laadintaan on läpinäkyvää. Kun valmisteluasiakirjan laadintaan on käytetty konsulttia, se on suositeltavaa myös mainita. Lautakunta uskoo, että oppiva organisaatio pystyy jatkossa toimimaan enemmän itsenäisesti ja omillaan, millä säästetään myös kustannuksissa.

Asiantuntijat ovat periaatteessa vain fasilitoimassa, mutta voi kysyä, paljonko strategiaa pitäisi tehdä ja toimeenpanna oman johdon, viranhaltijakunnan ja organisaation voimin. Voi edelleen kysyä, minkä verran konsultit ovat vaikuttaneet tavoitteiden asettamiseen ja määritelleet toimeenpano-ohjelmassa, mitä pitäisi tehdä. Aiheellista on kysyä myös, myyvätkö konsultit samat palvelut myös 20 muulle hyvinvointialueelle. Jatkossa nähdään, oliko hankittu asiantuntija-apu vain vähäinen siemenrahoitus niihin rakenteellisiin, kustannusvaikuttaviin muutoksiin, joita saadaan aikaan.

Aluehallitus on päättänyt esittää TAYS Kehitysyhtiöt Oy:n lakkauttamista. Yhtiö on tuottanut kolmelle sairaanhoitopiirille konsultointipalveluja. Pirha maksaa merkittäviä vuosikustannuksia Hyvil Oy:n ja Maakuntien tilakeskus Oy:n palveluista. Näitä Pirhan tulisi yhtenä omistajana hyödyntää siltä osin kuin niistä on lisäarvoa toimintaan saatavissa.

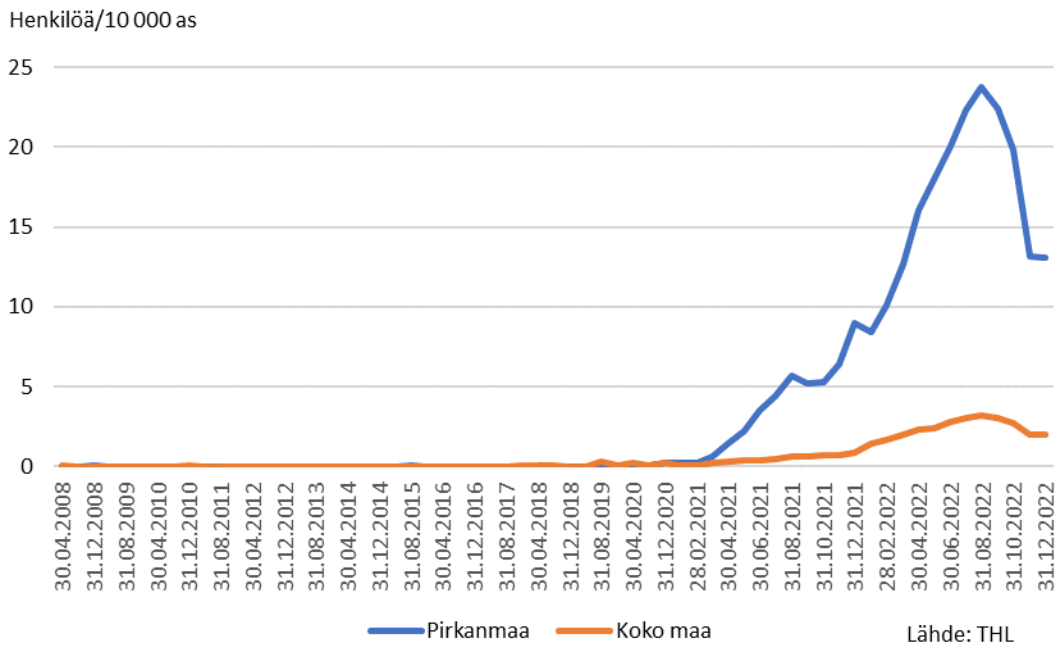
6 Psykiatria

6.1 Hoitoon pääsy

Erikoissairaanhoitotasoiseen psykiatriseen hoitoon pääsee ainoastaan lääkärin lähetteen perusteella. Hoidon tarpeen arviointi tulee aloittaa kolmen viikon kuluessa lähetteen saapumisesta ja hoito on aloitettava kuuden kuukauden kuluessa hoidon tarpeen arvioinnista. Alle 23-vuotiaitten nuorten aikuisten tulee päästä hoitoon kolmen kuukauden kuluessa hoidon tarpeen arvioinnista.

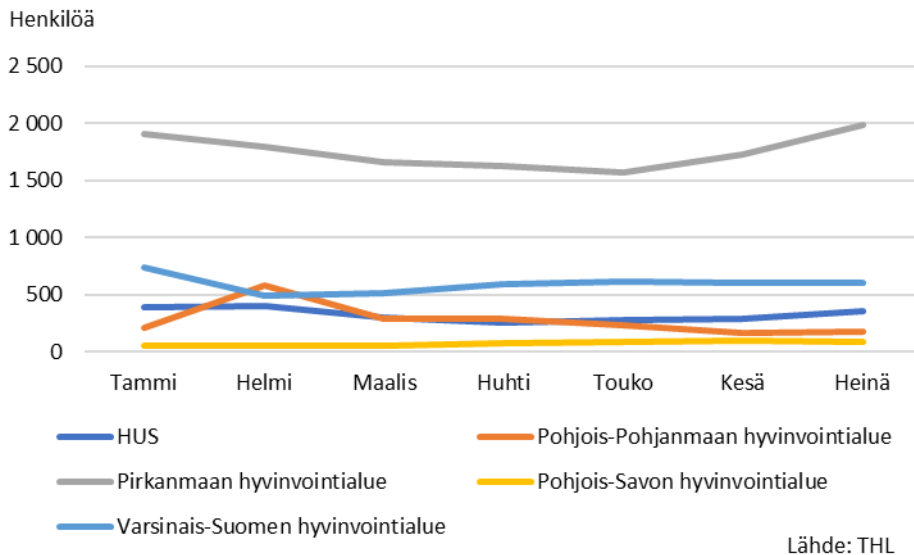
6.2 Nykytilanne

Pirkanmaan psykiatrian hoitojonot alkoivat kasvaa vuonna 2021, jolloin Tampereen kaupungin päihde- ja mielenterveyspalvelut integroitiin Pirkanmaan sairaanhoitopiiriin (PSHP) aikuispsykiatrisen sairaalahoidon kanssa ja jolloin koronapandemia alkoi. Tampereen kaupungin psykiatrian henkilöstöpulasta johtuvat hoitojonot siirtyivät PSHP:lle. Yli puoli vuotta jonottaneiden määrä lisääntyi huomattavasti muun maan tilanteeseen verrattuna. Tämä havainnollistuu taulukossa, johon on kuvattu yli puoli vuotta jonottaneiden henkilöiden määrä 10 000 asukasta kohti Pirkanmaalla ja koko maassa.

Psykiatrasta hoitoa yli 180 vrk odottaneet Pirkanmaalla ja koko maassa vuosina 2008–2022. Mittarina henkilöä / 10 000 asukasta.

Heinäkuun lopussa 2023 Pirkanmaalla odotti psykiatrasta hoitoa 1 986 potilasta. Näistä hoitoon pääsyä oli odottanut yli puoli vuotta 940 potilasta. Keskimäinen (mediaani) odotusaika oli 166 vuorokautta.

Psykiatriaan hoitoon pääsyä odottavat neljällä yliopistollisella hyvinvointialueella ja HUS:ssa vuonna 2023.

Muihin yliopistollisiin hyvinvointialueisiin ja HUS:iin verrattuna Pirkanmaalla jonotetaan psykiatrian palveluihin selvästi muita enemmän. Psykiatrian jonotilanne parani hieman alkuvuodesta 2023, mutta palasi kesälomien jälkeen ennalleen sillä seurauksella, että hoitotakuurajan ylittäneiden odottajien määrä ehti kasvaa. Tilastoihin voivat vaikuttaa erot kirjaustavoissa.

Nuorten aikuisten osuus hoitoa jonottaneista on ollut merkittävä. Hoitoa jonottaneista oli nuoria 18–23-vuotiaita heinäkuun tilaston mukaan 24 %.

6.3 Palvelujen ruuhkautumisen syyt

Pirkanmaan pitkät jonot psykiatriseen hoitoon alkoivat, kun Tampereen kaupungin palvelut integroitiin sairaalahoidon kanssa vuoden 2021 alusta. Hoito on ollut erikoissairaanhoidon painotteista. Pirkanmaan hyvinvointialueen (Pirha) myötä on havaittu, että kuntien avohoidon palveluissa resurssierot kuntien välillä ovat olleet jopa nelinkertaisia. Toimintatavat vaihtelevat merkittävästi. Terveyskeskusten kolmanneksi yleisin käyntisyys on mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt. Mielenterveyden häiriöt ovat yleisin sairauslomien syy. Hoidon pitäisi painottua perustasolle, mutta nyt se on keskittynyt ruuhkautuneeseen erikoissairaanhoidon. Kunnista tulevilla työntekijöillä ei osaaminen riitä vaikeampien potilaiden hoitoon.

Pirhan uudet toimintatavat ovat työllistäneet eri ammattiryhmiä uusilla tehtävillä ja samalla vieneet työaika potilastyöstä. Sihteereitä on vähennetty, jolloin lääkärit ja etenkin esihenkilöt ovat työllistyneet hallinnollisista tehtävistä. Pirhan tietojärjestelmäongelmat ovat lisänneet kuormitusta.

Ostopalvelulääkärien hankinta on yllättänyt työllistävyydellään ja kalleudellaan sekä sillä, kuinka vähän niistä lopulta on ollut jonojen purkamisessa hyötyä. Laatuerot eri palveluntuottajien välillä ovat huomattavia ja työtä ovat hankaloittaneet Pirhan huonosti toimivat etäyhteystavat.

Yleisen tason selityksenä asiakasmäärän lisääntymiseen koronapandemian ohella on avun hakemisen kynnys madaltuminen. Psykykkisillä sairauksilla ei enää ole aiemmin koettua leimaa. Ahdistus ja masennus ovat yleisimmät syyt hakea apua mielenterveyden häiriöihin. Etenkin nuorten resilienssin on sanottu heikentyneen elämän vastoinkäymisten kohdatessa.

Psykiatripula on valtakunnallinen ongelma. Psykiatria ei ole houkutteleva ala. Vuosittain valmistuu vain noin 40 psykiatria, jotka kaikki voitaisiin palkata Pirkanmaan hyvinvointialueelle. Kansainvälisissä vertailuissa Suomen psykiatriapulaa ei voi havaita. Kuntatyönantajien sairaanhoitopiireille tekemän lääkärien työvoimakartoituksen mukaan psykiatriavaje oli syksyllä 2022 Suomessa keskimäärin 13,8 %. Ero valtakunnan tilanteeseen on merkittävä, kun vaje psykiatrian viroissa Pirkanmaalla on 60 %. Eroa selittää myös tilastointitapa.

Nuorten lääkäreiden sitoutuminen työhön on muuttunut. Työpaikkaa saatetaan vaihtaa usein parhaiden tarjottujen etuuksien tai muuttuvien elämäntilanteiden mukaan. Myös halukkuus etätöihin on lisääntynyt, vaikka se ei aina palvele potilaiden tarpeita.

Yhtenä ruuhkan aiheuttajana voi pitää Kelan toimintaa. Se edellyttää psykiatrin lausuntoja erilaisten etuuksien saamiseksi. Lainsäädännön muutokset ovat lisänneet viranhaltijapäätösten tarvetta. Pirhassa psykiatrian toimialueella tehdään vuosittain noin 7 000 viranhaltijapäätöstä. Valvovilta viranomaisilta tulee yhä yksityiskohtaisempia vaatimuksia. Nämä ovat valtakunnallisia ongelmia, jotka koskevat kaikkia muitakin alueita eivätkä ole Pirhan ratkaistavissa.

6.4 Mitä on tehty?

Tampereen kaupungin ja Pirkanmaan sairaanhoitopiirin päihde- ja mielenterveyspalveluja koskevat palvelut yhdistettiin vuonna 2021. Toimintatapojen yhtenäistämistä on yritetty näiltä osin tehdä jo

ennen Pirhaa. Maaliskuussa Pirhassa aloitettiin selvitys psykiatriasta sekä mielenterveys- ja päihdepalveluista. Työtä on tehnyt selvitystyöryhmän lisäksi viisi alatyöryhmää ja aihetta on työstänyt kaksi konsulttiyritystä. Selvityksestä valmistui väliraportti kesäkuussa.

Ylityöt keinona ruuhkan purkamiseksi on jo kokeiltu eikä niistä ole ratkaisuksi. Viimeisimpänä on kokeiltu lääketieteen kandidaattien avulla lauantaivastaanottoja senioreitten ohjauksessa, millä jonoista saatiin muutama sata potilasta purettua.

Ostopalveluja on hankittu, mutta ne eivät ole osoittautuneet keinoksi ratkaista ongelmaa. Lukuisista ostopalvelulääkäreistä on saatu parinkymmenen henkilötyövuoden työpanos. Suurin osa toimii ainakin osittain etänä ja palvelun kustannus on moninkertainen virkalääkäriin verrattuna. Lisäksi ostopalvelujen laadun valvonta on osoittautunut vaikeaksi. Kilpailutuksella hankitusta ostopalvelusta, jossa kohteena oli 300 potilaan kokonaisuhoitoprosessi, on toteutunut noin neljäsosa.

Mielenterveysambulanssia on Pirkanmaan alueella kokeiltu. Tarkoituksena on seuraavaksi kokeilla liikkuvaa kotisairaala. Kaikki kokeilut vaativat erillistä rahoitusta.

Työvoiman saatavuutta on yritetty parantaa käyttämällä 20 % rekrytointilisää. Ongelmat eivät toisaalta ole rahalla ratkaistavissa, mikä ostopalvelujen osalta on jo voitu todeta. Lääkäreille suunnatulla kyselyllä on selvitetty, mitä lääkärit työssään odottavat. Vastausten mukaan lääkäreiden saatavuuden ja pysyvyyden edellytyksiä ovat riittävä henkilökunnan määrä, hyvä palkka, joustavat työajat, riittävä sihteerityöpanos ja työnohjaus.

Väliraportin tavoitteet

Väliraportissa on asetettu kolme keskeistä tavoitetta.

1. Henkilöstön saatavuuden turvaaminen
2. Perustason mielenterveys- ja päihdepalveluiden vahvistaminen
3. Mielenterveys- ja päihdepalveluiden johtaminen kokonaisuutena

Jononpurun lisäksi psykiatrian haasteena on tammikuussa 2024 tapahtuva sairaalahoidon muutto Nokian Pitkästäniemestä Kaupin kampuksen uuteen T-rakennukseen. Työryhmän loppuraportti valmistuu syyskuussa. Monipalveluvaliokunta on antanut aiheesta kattavan lausunnon.

Tarkastuslautakunnan arviointi psykiatriasta sekä päihde- ja mielenterveyspalveluista

Vuosia jatkuneet ongelmat psykiatrisen hoidon saatavuudessa eivät ole nopeasti ratkaistavissa. Hyvää on se, että asiaa on selvitetty ja tavoitteet asetettu. Nyt on katsottava, mitä Pirhassa voidaan itse tehdä. Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon integraation ja sujuviin hoitoketjuihin on samassa organisaatiossa hyvät mahdollisuudet.

Palvelutarjonnan painottamiseen voidaan omin toimin vaikuttaa. Kun potilaat hakeutuvat hoitoon aiempaa matalammalla kynnyksellä, heidän voisi olettaa olevan usein myös hoidettavissa perustason palveluissa. Lääkäreiden osaamista on vahvistettava. Hallinnollista työtä lääkäreiltä ja esihenkilöiltä on mahdollista vähentää, kun siihen työhön osoitetaan sen alan asiantuntijat.

Digitaalisissa palveluissa on mahdollista tehdä mielenterveyden häiriöistä oirearvio, lieväoireiset voivat osallistua omahoito-ohjelmiin ja lääkärin läheteellä myös nettiterapiaan. Näitä palveluita ei ole riittävästi markkinoitu, vaikka Pirhakin on ollut näitä kehittämässä. Etenkin nuoret voivat tulla autetuiksi jo digitaalisissa palveluissa.

Pula henkilöstöstä on asia, johon Pirha voi vain rajallisesti vaikuttaa. Työnantaja voi yrittää järjestää houkuttelevat ja hyvät työskentelyolosuhteet. Tätä tekevät kuitenkin myös työntekijöistä kilpailevat muut työnantajat. Pirhan perimä psykiatriakato on saatujen tietojen mukaan huomattava.

